

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.5.1.22>

CECHY TAKTYKI PRZESŁUCHANIA PODEJRZANEGO O PRZESTĘPSTWA UCHYLANIA SIĘ OD PŁACENIA JEDNOLITEJ SKŁADKI NA POWSZECHNE PAŃSTWOWE UBEZPIECZENIE SPOŁECZNE I SKŁADKI NA POWSZECHNE PAŃSTWOWE UBEZPIECZENIE EMERYTALNE

Mykola Bezzubenko

*student Katedry Postępowania Karnego, Kryminalistyki i Ekspertologii
Charkowskiego Narodowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych (Charków, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0003-0502-8099
Bezzubenko@gmail.com*

Adnotacja. Tradycyjnie w kryminalistyce elementy kryminalistycznej charakterystyki przestępstw obejmują charakterystykę osobowości przestępcy. Nie jest wyjątkiem, w tym przypadku, kryminalistyczna charakterystyka uchylania się od płacenia jednolitej składki na powszechne państwowe ubezpieczenie społeczne i składki na powszechne państwowe ubezpieczenie emerytalne, w której wyróżniamy również jeden z jej elementów strukturalnych – osobowość przestępcy, którego badanie w statusie podejrzanego stanowi przedmiot tego artykułu. W artykule zbadano cechy taktyki przesłuchiwania podejrzanego o przestępstwa polegające na uchyleniu płacenia jednolitej składki na powszechne państwowe ubezpieczenie społeczne i składki na powszechne państwowe ubezpieczenie emerytalne. Ustalono status procesowy podejrzanego. Przedstawiono poszczególne elementy taktyki przesłuchania osoby przestępcy z uwzględnieniem typowej sytuacji śledczej. Stwierdzono, że podczas przesłuchania podejrzanego o popełnienie uchylania się od płacenia jednolitej składki na powszechne państwowe ubezpieczenie społeczne i składki na powszechne państwowe ubezpieczenie emerytalne należy wyjaśnić następujące okoliczności, które są przedmiotem przesłuchania.

Słowa kluczowe: charakterystyka kryminalistyczna, uchylanie się, jednolita składka, powszechne państwowe ubezpieczenie emerytalne, struktura, taktyka przesłuchań, podejrzan, elementy.

FEATURES OF THE TACTICS OF INTERROGATING SUSPECTS OF CRIMES OF EVADING PAYMENT OF A SINGLE CONTRIBUTION FOR COMPULSORY STATE SOCIAL INSURANCE AND INSURANCE CONTRIBUTIONS FOR COMPULSORY STATE PENSION INSURANCE

Mykola Bezzubenko

*Candidate of the Department of Criminal Procedure, Criminology and Expertise
Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-0502-8099
Bezzubenko@gmail.com*

Abstract. Traditionally, in criminology, the elements of the forensic characterization of crimes include the characterization of the identity of the offender. It is no exception, in this case, the forensic characterization of evasions from the payment of a single contribution to the obligatory state social insurance and insurance contributions to the obligatory state pension insurance, where we also distinguish one of its structural elements – the identity of the offender. The suspect is the subject of this article. The article examines the peculiarities of the tactics of interrogation of a suspect in crimes of evading the payment of a single contribution to the obligatory state social insurance and insurance contributions to the obligatory state pension insurance. The procedural status of the suspect was determined. Some elements of the tactics of interrogation of the offender are given in view of the typical investigative situation. It was concluded that during the interrogation of a suspect in evading the payment of a single contribution to the obligatory state social insurance and insurance contributions to the obligatory state pension insurance, the following circumstances that are the subject of the interrogation should be clarified.

Key words: forensic characteristics, evasion, single contribution, compulsory pension insurance, structure, interrogation tactics, suspect, elements.

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО У ЗЛОЧИНАХ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ЄДИНОГО ВНЕСКУ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ТА СТРАХОВИХ ВНЕСКІВ НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ СТРАХУВАННЯ

Микола Беззубенко

*здобувач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології
Харківського національного університету внутрішніх справ (Харків, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-0502-8099
Bezzubenko@gmail.com*

Анотація. Традиційно у криміналістиці до елементів криміналістичної характеристики злочинів зараховують характеристику особи злочинця. Не є винятком криміналістична характеристика ухилень від сплати єдиного вне-

ску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, де ми також вирізняємо одним зі структурних елементів особу злочинця, дослідження якого у статусі підозрюваного становить предмет цієї статті. У статті досліджено особливості тактики допиту підозрюваного у злочинах ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Визначено процесуальний статус підозрюваного. Наведено окремі елементи тактики допиту особи злочинця з огляду на типову слідчу ситуацію. Зроблено висновок, що під час допиту підозрюваного у вчиненні ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування варто з'ясувати обставини, що становлять предмет допиту.

Ключові слова: криміналістична характеристика, ухилення, єдиний внесок, загальнообов'язкове пенсійне страхування, структура, тактика допиту, підозрюваний, елементи.

Вступ. Головним призначенням держави є захист державних інтересів від протиправних посягань на господарську та податкову сферу, реалізація чого покладається на відповідні органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства.

У цьому контексті йдеться про вчинення злочинів у сфері господарської діяльності загалом та ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування зокрема, що нині має латентний та важко розслідуваний характер.

Традиційно в криміналістиці до елементів криміналістичної характеристики злочинів зараховують характеристику особи злочинця. Не є винятком криміналістична характеристика ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, де ми також вирізняємо одним зі структурних елементів особу злочинця, дослідження якого у статусі підозрюваного становить предмет статті.

Основна частина. Загальні питання щодо визначення криміналістичної методики, тактики та характеристики злочинів неодноразово ставали предметом наукових досліджень таких вчених, як Ю.П. Аленін, О.О. Андрєєв, Ю.В. Баулін, В.П. Бахін, В.Д. Берназ, Р.С. Белкін, Р.Х. Бічурін, Л.П. Брич, В.В. Вапнярчук, В.М. Вересов, І.О. Возгрін, А.Ф. Волобуєв, В.К. Гавло, І.Ф. Герасимов, В.Г. Гончаренко, Р.Ю. Гревцова, В.М. Гузей, Г.В. Густов, Н.О. Гуророва, Л.В. Дмитрієва, Л.Я. Драпкін, А.В. Дулов, О.О. Дудоров, Н.А. Жерж, Г.Ю. Жирний, В.О. Коновалова, В.П. Корж, В.С. Кузьмичов, Я.М. Кураш, С.П. Лапта, В.В. Лисенко, В.Г. Лукашевич, В.О. Малярова, Г.А. Матусовський, М.І. Мельник, В.М. Мельничок, В.Р. Мойсик, Г.В. Москаленко, Д.Ю. Четвертак, А.М. Чорний, І.В. Чурікова, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько, А.Р. Шляхов, М.П. Яблоковий, А.В. Яшин та ін.

Проте малодослідженою залишається тематика особливостей тактики допиту підозрюваного в злочинах ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Метою статті є визначення особливостей тактики допиту підозрюваного в злочинах ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Відповідно до вказаної мети у статті необхідно вирішити такі завдання: 1) проаналізувати наукові погляди на поняття «допит»; 2) надати визначення категорії «допит підозрюваного»; 3) визначити тактику допиту підозрюваного під час досудового розслідування ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Під час розслідування ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування основна маса доказової інформації отримується в результаті спілкування слідчого з учасниками механізму вчинення вказаного злочину. Під час бесіди, яка проводиться з дотриманням процесуальних вимог і тактичних рекомендацій, орган досудового розслідування отримує показання, які є доказами в кримінальному провадженні. Відповідно, основний масив інформації про обставини вчинення кримінального правопорушення слідчий отримує внаслідок проведення такої вербальної слідчої (розшукової) дії, як допит. У зв'язку з цим у процесі формування методики розслідування ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування особлива увага приділяється тактиці допиту, адже останній проводиться як на початковому, так і на наступному етапах розслідування.

Механізм вчинення будь-якого злочину, в тому числі ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, найкраще відомий особам, які були його безпосередніми учасниками, тобто злочинцями та потерпілому. Тому саме інформація, отримана від цих осіб, допомагає встановити більшу частину обставин, розібратися в тому, що сталося, визначитися з винною особою та забезпечити її кримінальне покарання. Така інформація може бути отримана від вказаних суб'єктів як у процесі опитування до початку досудового розслідування, так і в процесі допиту після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Однак, якщо інформація, отримана в процесі першого виду спілкування слідчого з учасниками злочину, не має доказового значення, а виступає підставою для відкриття кримінального провадження та початку досудового розслідування, то другий дає змогу отримати важливі докази, які будуть використовуватися для вирішення справи в суді та призначення винній особі покарання. Тому допити в процесі розслідування ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування можуть вважатися особливо інформативними та важливими слідчими (розшуковими) діями.

Для того, щоб встановити особливості тактики допиту, будь-то потерпілого, підозрюваного чи свідка, потрібно спочатку з'ясувати сутність, завдання, значення та порядок проведення допиту в кримінальному провадженні, а вже потім виокремлювати його властивості залежно від процесуального статусу допитуваної особи, слідчих ситуацій і тактичних завдань розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

У криміналістиці під допитом пропонують розуміти передусім слідчу (розшукову) дію, яка полягає в отриманні доказової інформації шляхом спілкування слідчого з допитуваною особою. Зокрема, М.І. Порубов розглядає допит як «процесуальну форму спілкування, спрямовану на отримання інформації» (Porubov, 1977: 9–10). При цьому В.Ю. Шепітько, визначаючи сутність допиту, робить акцент на характері такого спілкування – це регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування між особами, які беруть участь у цій слідчій (розшуковій) дії. Метою такого спілкування є отримання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі (Shepitko, 2002: 73; Hlibko and all, 2001: 252).

На думку В.Т. Безлепкіна, допит передбачає регламентований законодавством усний діалог між посадовою особою, в провадженні якої знаходиться кримінальна справа, та свідком, потерпілим, підозрюваним та обвинуваченим, що проводиться з метою отримання фактичних даних (усних відомостей), які мають доказове значення (Bezlepkin, 1998: 256; Udalova, 2006: 75). Тобто вчений розуміє допит як процес спілкування. З цього приводу варто наголосити, що така позиція та трактування категорії «допит» у криміналістиці домінує.

Говорячи про підготовку до допиту під час розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, варто зазначити, що вона має бути ретельною, оскільки проведення допитів є одним з основних способів збирання доказової інформації в кримінальних провадженнях цієї категорії.

Саме скудність матеріальних слідів указаних злочинів змушує слідчих ретельно фіксувати ідеальні сліди, які містяться в пам'яті осіб, переважно потерпілого та підозрюваного. Через це перед слідчим стоїть важливе та водночас складне завдання провести допити на високому рівні, щоб отримати правдиві свідчення з боку обох сторін кримінального провадження, які переслідують кардинально відмінні, прямо протилежні інтереси. Тому підготовка до допиту під час розслідування ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування має здійснюватися шляхом:

- ознайомлення з матеріалами кримінального провадження;
- збирання відомостей, що характеризують особу допитуваного;
- встановлення послідовності, в якій варто проводити допити;
- визначення предмета допиту;
- визначення часу, місця та учасників допиту;
- запрошення допитуваного та залучених осіб;
- організації техніко-криміналістичного забезпечення допиту;
- планування допиту, в рамках якого прогнозується ймовірна лінія поведінки учасників допиту та визначаються відповідні тактичні прийоми допиту, тощо.

Під час допиту підозрюваного слідчий має поряд з обставинами вчинення втручання в діяльність судового експерта з'ясувати обставини, які характеризують професійну діяльність потерпілого і зумовленість останньою вчинення щодо нього протиправних діянь. Указані обставини й будуть становити предмет допиту підозрюваного.

Відповідно, допит підозрюваного щодо ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування полягає у встановленні з ним психологічного контакту, щоб отримати правдиві та детальні відомості про:

- професійну діяльність підозрюваного (місце роботи; стаж роботи (з якого часу особа є працівником, в яких установах працювала); коли проходив атестацію для присвоєння чи підтвердження кваліфікації; спеціальність і спеціалізація; чи вчинялися раніше втручання в його діяльність і які були наслідки таких діянь; коли, на якій підставі й до якого провадження його було залучено; в якій формі його було залучено;
- інших осіб, які здійснювали вплив на нього з метою перешкодити здійсненню діяльності; якщо особа невідома, то чи запам'ятав він ознаки її зовнішності, чи зможе їх описати і впізнати особу в разі її пред'явлення; особу, яка втручалася в діяльність потерпілого, діяла в особистих інтересах, чи інших осіб; який процесуальний статус злочинця в провадженні (виконавчому, кримінальному) чи розгляді (судовому розгляді адміністративної, господарської, цивільної справи, розгляді справи про адміністративне правопорушення); скільки осіб втручалось у діяльність потерпілого в одному провадженні (виконавчому, кримінальному) чи розгляді (судовому розгляді адміністративної, господарської, цивільної справи, розгляді справи про адміністративне правопорушення) в інтересах однієї особи; з яких мотивів учинявся злочин; чи є особа злочинця службовою, яку посаду обіймає й якими службовими повноваженнями наділена);
- способи, знаряддя та засоби вчинення ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (скільки разів і в якій формі здійснено вплив на потерпілого; які засоби та знаряддя використовувалися для ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових

внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; яку роль виконував кожен із співучасників у механізмі вчинення злочину; чи використовував злочинець своє службове становище);

– слідову картину злочину (коли, де було здійснено ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; наявність зумовленості вчинення вказаного злочину щодо потерпілого та його професійної діяльності; за яких умов відбувалося ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; чи були очевидні правопорушення; чи було завдано потерпілому збитків і якого характеру; якими є наслідки тощо).

Так, підозрюваний прагне, щоб його не було притягнуто до відповідальності за вчинення ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування або хоча б міра покарання була мінімальною. Окрім того, отримання інформації про механізм учинення злочину від підозрюваного, в повній мірі його обізнаності дасть змогу як відтворити картину події, так і встановити всі обставини, що підлягають з'ясуванню.

Висновки. Таким чином, під час допиту підозрюваного у вчиненні ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування варто з'ясувати обставини, що становлять предмет допиту: коли й у зв'язку з чим виник намір здійснити вплив на потерпілого; які мета та мотиви; в який спосіб, скільки разів, за допомогою чого та де здійснювалося ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; у співучасті з ким учиняв злочин і яка роль кожного з них у механізмі скоєння ухилень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування; який характер відносин між ним і співучасниками злочину; чи використовувалося службове становище, втручання в діяльність потерпілого, якщо так, то яким саме чином; якою була реакція потерпілого на вчинені щодо нього діяння; тощо.

Отже, одним з основних тактичних завдань допиту підозрюваного є переконання особи співпрацювати з органом досудового розслідування, давати правдиві свідчення. Тому тактичні прийоми допиту підозрюваного передусім націлені на недопущення відмови від дачі показань, а також схилення особи до дачі повних і правдивих показань. Причому застосування тактичних прийомів із попередження відмови особи від дачі показань необхідно розпочинати до моменту оголошення особі пропозиції дати показання з приводу повідомленої їй підозри.

Список використаних джерел:

1. Безлепкин Б.Т. Уголовный процесс России. Общая часть и досудебные стадии (курс лекций). Москва : Изд-во Междунар. ун-та Бизнеса и Управление, 1998. 320 с.
2. Глібок В.М. та ін. Криміналістика: підручник для студентів юрид. спец. вищих закладів освіти / за ред. В.Ю. Шепітька. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 728 с.
3. Порубов Н.И. Научные основы допроса на предварительном следствии : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09. Москва, 1977. 31 с.
4. Удалова Л.Д. Вербальна інформація у кримінальному процесі України : монографія. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. 324 с.
5. Шепітько В.Ю. Теория криминалистической тактики : монографія. Харьков : Гриф, 2002. 349 с.

References:

1. Bezlepkin B.T. (1998). Ugolovnyi protsess Rossii [Criminal procedure in Russia]. Obshchaia chast i dosudebnye stadii (kurs lekcii). Moskva: Izd-vo Mezhdunar. un-ta Biznesa i Upravlenie. 320 p. [in Russian].
2. Hlibko V.M. ta in. (2001). Kryminalistyka [Criminalistics]: pidruchnyk dlia studentiv yuryd. spets. vyshchych zakladiv osvity / za red. V.Yu. Shepitka. K.: Vydavnychi Dim «In Yure», 2001. 728 p. [in Ukrainian].
3. Porubov N.I. (1977). Nauchnye osnovy doprosa na predvaritelnom sledstvii [Scientific basis of interrogation during preliminary investigation]: avtoref. dis. ... d-ra iurid. nauk: spets. 12.00.09. Moskva. 31 p. [in Russian].
4. Udalova L.D. (2006). Verbalna informatsiia u kryminalnomu protsesi Ukrainy [Verbal information in the criminal process of Ukraine]: monohrafiia. Kyiv : Vyd. PALYVODA A.V. 324 p. [in Ukrainian].
5. Shepitko V.Iu. (2002). Teoriia kriminalisticheskoi taktiki [Forensic tactics theory]: monohrafiia. Kh.: Grif. 349 p. [in Russian].